

HABİB-İ KARAMÂNÎ VE TASAVVUFÎ DÜŞÜNCEİ*

Fatih ÇINAR**

Öz

Habîb-i Karamânî, Halvetiyye tarikatının Anadolu'da yayılması için gayret göstermiş, seyyah sûfîlerden biridir. Eserleri ve talebeleri ile misyonunun geniş kitlelere ulaşması için çaba gösteren Karamânî, bu yönüyle Halvetiyye'nin ana kollarından birinin kurucusu olarak kabul edilmiştir. Bu makalede, Karamânî'nin hayatı, eserleri, halifeleri ve tasavvufî düşüncesinin ana hatları dile getirilmiştir. Çalışmada, ilmî, vicdanî, siyasî, ekonomik ve toplumsal birliğin sağlanmasına olan katkısı ile yüzyıllardır Anadolu'yu etkileyen Halvetiyye tarikatının önemli temsilcilerinden olan Karamânî'nin bu sürece katkısına da işaret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Karamânî, Hayatı, Eserleri, Halifeleri ve Tasavvufî Düşüncesi

HABİB-I KARAMÂNÎ AND MYSTICAL THOUGHT

Abstract

Habîb-i Karamânî is one of the traveler sofis who has made an effort to spread the order of the Khalviyya sect in Anatolia. Karamânî, who has endeavored to reach the masses with his works and tales and his mission, has been regarded as the founder of one of the main brancher of Khalvetiyya. In this article, the outlines of Karamânî's life, works, calips and mysticism are mentioned. Karamânî, who ise one of the most important representavives of the Khalvetiyya sect that has influenced

* Geliş Tarihi / Received Date : 25.04.2018

Kabul Tarihi / Accepted Date : 26.06.2018

**Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi. cinar.fatih.58@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0001-8192-1274

Anatolia for centuries, contributed to this process by contributing to the scientific, conscientious, political, economic and social union.

Keywords: Karamânî, hi's life, works, caliphs and mystical thought.

Giriş

Anadolu'da ilmî, kültürel ve irfanî alanlarda tesirli olmuş tarikatlardan Halvetiyye yolu, özellikle XIV ve XV. yüzyıllarda faaliyetlerinin zirvesine çıkmıştır¹. Bu yolun Anadolu'ya ulaşmasında etkin rol üstelenen isimlerden birisi de XV. yüzyılda yaşamış olan Halvetî şeyhlerinden Habib-i Karamânî'dir. Çalışmada onun hayatı, eserleri ve bazı tasavvufî düşünceleri üzerinde durulacaktır.

1. HABÎB-İ KARAMÂNÎ'NİN HAYATI

1.1. Doğumu, Adı, İlim Tahsili, Ailesi ve Maneviyata Yönelişi

Habîb-i Karamânî'nin ismi kaynaklarda "Şeyh Habîb", "Şeyh Habîb-i Karamânî" ve "Şeyh Habîb el-Ömerî el-Karamânî" gibi değişik şekillerde yer almaktadır². Habîb-i Karamânî, Niğde yakınlarındaki Ortaköy kasabasında doğmuştur. O dönemde Niğde, Karaman vilâyetine bağlı olduğu için kendisi "Karamânî" nisbesiyle tanınmıştır³. Kaynaklarda ailesiyle ilgili bilgi bulunmamaktadır⁴.

Karamânî'nin hangi medreselerde okuduğu ve hocalarının kimler olduğuna dair de bilgi bulunmamaktadır. Fakat Taşköprülüzâde, onun küçük yaşlardan itibaren ilim tahsil etmeye başladığını söylemiştir⁵. Seyyid Yahya

¹ Süleyman Uludağ, "Halvetiyye", *Diyanet İşleri Başkanlığı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, XV, s. 394.

² Hoca Sadettin Efendi, *Tâcü't-Tevârih*, İstanbul: Tabhâne-i Âmire, 1279, II, s. 540; Taşköprülüzâde İsmâü'd-Dîn Ebu'l-Hayr Ahmed Efendi, *eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye fi ulem âi'd-Devleti'l-Osmâniyye*, Tahkik: Ahmed Subhi Furat, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1405, s. 265; Nev'îzâde Atâî, *Hadâiku'l-Hakâik fi tekmileti'ş-Şakâik*, Hazırlayan: Abdülkadir Özcan, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989, s.62; Mahmud Cemâleddîn el-Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye ez-Lemeât-ı Ulviyye (Halvet î Büyüklerrinin Tatlı Halleri)*, Hazırlayan: Mehmet Serhan Tayşi, İstanbul: Semerkand Yayınları, 2013, s.392; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, Hazırlayanlar: Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2015, III, s. 141; Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1333, I, s. 58.

³ Ahmed Rif'at Efendi, *Lûgat-i Târîhiyye ve Coğrafiyye*, İstanbul: Mahmûd Bey Matbaası, 1300, V, s. 280.

⁴ Bağdatlı İsmail Paşa, Habîb-i Karamânî'nin babasının adının Abdullah olduğunu söylemektedir. İsmail Paşa, *Hediyetü'l-Ârifin Esmâü'l -Müellifin ve Âsâru'l-Musannifin*, İstanbul: Matbaatü'l-Behiyye, 1951, I, s. 262.

⁵ Taşköprülüzâde, *eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye*, s. 265.

Şîrvânî'ye (ö. 870/1466) intisaba giderken “*Şerhu'l-Akâid*” okuduğu bilinen Karamânî⁶, *Lemezât-ı Hulviyye*'de yer alan bilgiye göre, ilim tahsilini tamamladıktan sonra Sultan Rükneddîn Medresesi'nde müderrislik yapmıştır⁷.

Habîb-i Karamânî, Osmanlı'nın meşhur Şeyhülislamlarından Ebussuûd Efendi'nin (ö.982/1574)⁸ kız kardeşi Rukiye Hanım (ö.?) ile evlenmiştir⁹. Bazı kaynaklarda bu evliliğinden Hasan isimli bir evladının olduğu¹⁰ nakledilse de adına düzenlenen vakfiyede böyle bir bilgiye rastlanmaması, bu bilgiyi şüphe ile karşılamayı gerekli kılmaktadır¹¹.

1.2. Tarikatı ve Silsilesi

Habîb-i Karamânî, Halvetiyye tarikatının ikinci piri kabul edilen Seyyid Yahya Şîrvânî'ye intisap etmiş ve onun gözetiminde seyr u sülûkunu tamamlamıştır. Onun, Yahya Şîrvânî'ye intisabı ile ilgili şöyle bir olay nakledilmiştir: “Habîb-i Karamânî, Yahya Şîrvânî'ye intisap etmek için memleketinden ayrılarak Bakü'ye gitmiştir. Yahya Şîrvânî'nin hankâhına geldiğinde orada Şîrvânî'nin müridleriyle karşılaşmış ve onlara “*Şeyhiniz bana bir günde Allah'ı gösterebilir mi?*” demiştir. Bu soru karşısında Hacı Hamza, Habîb-i Karamânî'ye şiddetli bir tokat vurmuş ve Habîb-i Karamânî bayılarak yere düşmüştür. Bu olayı duyan Yahya Şîrvânî, Habîb-i Karamânî'yi yanına çağırması ve ona “*Deroişler mağlûb-i gayrettir; oysa bu husus senin zannettiğin gibidir.*” diyerek Habîb-i Karamânî'nin gönlünü almıştır. Ona bir köşeye çekilmesini ve sonrasında gördüğü rüyayı kendisine anlatmasını söylemiştir. Sonra müritlerine Habîb-i Karamânî'nin zâhir ulemâdan olduğunu söylemiş ve yapabileceği yanlış davranışları konusunda onları uyarmıştır. Habîb-i Karamânî, oturduğu yerde kendisine birbiri ardınca Hak tecellileri geldiğini ve yaratılmışlardan gönlünün arındığını, fenâ mertebesine eriştiğini anlatmıştır. Bu durumu “*Ol geldi biz gittik.*”

⁶ Taşköprülüzâde, *eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye*, s. 265; Hoca Sadettin, *Tâcü't-Tevârih*, s. 540.

⁷ Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye*, s.392.

⁸ Ebussuûd Efendi, Bayramiyye tarikatının Tennûrî'ye kolu şeyhlerinden Şeyh Muhammed Yavsî'nin (ö.920/1514) oğludur. Bir başka ifadeyle Şeyh Yavsî, Habîb-i Karamânî'nin kayınpediri olmaktadır. Kâmil Şahin, Semih Ceyhan, “Şeyh Yavsî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2010, XXXIX, s. 75-77.

⁹ Kâmil Şahin, “Habîb-i Karamanî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XIV, İstanbul 1996, s.371.

¹⁰ Abdîzâde Hüseyin Hüsameddîn Yaşar, *Amasya Tarihi*, İstanbul: Hikmet Matbaası, 1327-1330, I, s. 243.

¹¹ Hamide Ulupınar, “Habîb-i Karamânî ve Anadolu Tasavvuf Kültürüne Tesiri”, *Uluslararası Amasya Âlimleri Sempozyumu (21-23 Nisan 2017) Bildiriler Kitabı*, Amasya 2017, I, s. 658.

ifadesiyle anlatmıştır. Bu olaydan sonra Yahya Şîrvânî'nin yanında kalmış, on iki yıl onun hizmetinde bulunmuş ve seyr ü sülûkunu tamamlamıştır.”¹²

Şîrvânî'nin halifelerinden biri olan Habîb-i Karamânî, tarikat içerisinde henüz yeni yeni şubelerin oluşmaya başladığı ilk dönem Halvetîliğinin temsilcilerindedir. Habîb-i Karamânî, Halvetiyye tarikatının Anadolu'da yayılmasında önemli rol oynayan şahsiyetlerden biri olmuştur¹³. Kaynaklarda Karamânî'nin Halvetiyye tarikatında yeni bir kol tesis ettiği yönünde bir bilgi yer almasa da Anadolu'da faaliyet gösteren Halvetî kollarına bakıldığında Habîb-i Karamânî'nin Halvetiyye tarikatının bir kolu olarak Anadolu'da etkinlik gösterdiğinin anlaşılacağı belirtilmiştir¹⁴. En azından Habîb-i Karamânî'nin Halvetiyye'nin ana şubelerinden Şemsiyye kolunu beslediği gerçeğinden hareketle onun yeni bir kol tesis etmese de Şemsiyye yoluna beşiklik ettiği tespitinde bulunabiliriz¹⁵.

Habîb-i Karamânî'nin silsilesini şu şekilde gösterebiliriz:

Hız. Peygamber (sav) > Hz. Ali > Hasan-ı Basrî (ö.110/728) > Habîb-i Acemî (ö.156/774) > Dâvûd-ı Tâî (ö.165/782) > Ma'rûf-ı Kerhî (ö.200/815) > Seriy-i Sakatî (ö.253/867) > Cüneyd-i Bağdâdî (ö.297/910) > Mîmşâd-ı Dîneverî (ö.299/912) > Muhammed-i Dîneverî (ö.340/951) > Ömer-i Bekrî (ö.487/1094) > Vahyüddîn-i Kâdî (ö.442/1050) > Ebû Necîb-i Sühreverdî (ö.598/1201) > Kutbuddîn-i Ebherî (ö.622/1225) > Muhammed-i Necâşî (Rükneddîn) > Şehâbeddîn-i Tebrîzî (ö.702/1302) > Seyyid Cemâleddîn (ö.652/1255) > Şeyh İbrâhîm-i Zâhid (ö.705/1305) > Şeyh Muhammed (ö.780/1378) > Pîr Ömer-i Halvetî (ö.750/1349) > Ahî Mirem (ö.812/1409) > Hacı İzzeddîn (ö.828/1424) > Pîr Sadreddîn (ö.860/1455) > Seyyid Yahyâ Şîrvânî (ö.868/1463) > Habîb-i Ömerî (ö.902/1497)¹⁶.

¹² Taşköprülüzâde, *eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye*, s.266; Hoca Sadettin, *Tâcü't-Tevârih*, s. 540; Mehmed Nazmî, *Osmanlılarda Tasavvufî Hayat-Halvetîlik Örneği- Mehmed Nazmî Efendi'nin Hediyeü'l-İhvân'ı*, Hazırlayan: Osman Türer, İstanbul: İnsan Yayınları, 2011, s. 483.

¹³ Hatice Kübra Tekdemir, *Habîb-i Karamânî ve Efvâr-ı Seb'a Manzûmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2015, s. 12-13.

¹⁴ Reşat Öngören, *Osmanlılar'da Tasavvuf*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2003, s. 32.

¹⁵ Şemsiyye tarikatının müessisi Şemseddîn-i Sivasî'nin (ö.1006/1597) silsilesi şeyhi Muslihuddîn Halife, Hızır-ı Amâsî ve Habîb-i Karamânî vasıtasıyla Yahya Şîrvânî'ye ulaşır. Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, s. 473; Sadık Vicdânî, *Tomar-ı Turuk-ı Aliyye (Halvetiyye)*, İstanbul 1338-1341, s. 114.

¹⁶ Bu silsileyi Karamânî'nin halifesi Dâvûd-ı Mudurnî, Gülşen-i Tevhîd ü Tahkîk'inde zikretmiştir. Abdülmecit İslamoğlu, *Dâvûd-ı Halvetî ve Gülşen-i Tevhîd ü Tahkîk'i (İnceleme-Metin)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, s. 37-38.

Yahya Şîrvânî'den icazet aldıktan sonra Anadolu'ya dönen Karamânî, önce Ankara'ya yerleşmiştir. Burada Hacı Bayram-ı Velî'nin (ö.833/1430) kabrini ziyaretle günlerini geçiren Karamânî, bu süreçte Akşemsetdin (ö.863/1459) ile görüşme ve sohbetlerinde bulunma fırsatı da bulmuştur¹⁷. Ankara sürecinin ardından Karamânî, yerleşmeksizin birçok beldeyi dolaşmıştır. O, bu anlamda Karaman, Aydın, Kayseri, Konya, Rum vilayetini dolaşarak ilim ve irşat faaliyetlerini sürdürmüştür¹⁸. Bu seyahatlerinde birçok önemli isimler görüşme imkânı olmuştur. Konya'da Lâmiî Çelebi (938/1532), Kayseri'de İbrahim-i Tennûrî (ö.887/1482) ve Nakşî şeyhlerinden Emîr-i Kayserî (ö.?) ile bir araya gelmiştir. Yine o, Mekke'de Zeyniyye tarikatı şeyhlerinden Şeyh Abdülmü'tî'nin (ö.?) sohbetinde de bulunmuştur¹⁹.

Seyyah sûfîlerden olduğu anlaşılan Karamânî, kayınpederinin memleketi Çorum'un İskilip ilçesinde de bulunmuştur. İskilip'te kaldığı sırada cami, medrese, kütüphane gibi pek çok vakıf eserinin yanı sıra bir de zaviye kurmuştur. Kayınpederi ile aralarında çıkan bir anlaşmazlık sebebiyle Amasya'ya yerleşen Habîb-i Karamânî, burada bir zaviye kurarak ilim ve irşat faaliyetlerini sürdürmüştür. Karamânî, Mehmed Paşa'nın kendisi için yaptırdığı tekkede ömrünün sonuna kadar şeyhlik yapmış ve Amasya'da 902/1496 yılında vefat etmiştir. Türbesi Mehmed Paşa İmaretî'ndedir²⁰.

Kabir taşında şu ifadeler yer almaktadır:

"Allah bakidir. Bu, Halveti şeyhi, Allah'a bağlı Habib-i Karamânî Hazretleridir. Şeyhine bağlılığını ve özelliklerini "Şakâyık Şerhi" anlatmaktadır. Molla Cami de "Nefâhat"ında yazar. Onun ölüm tarihini verir. Mehmet Bey'in himmetiyle "H. M." kabrinin yenilenmesine çalışmıştır. Ey Sebâtî; kim ona bir Fatihâ okursa dünyada şeref bulsun. (H.902/1496.)"²¹

¹⁷ Taşköprülüzâde, *eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye*, s.266; Hoca Sadettin, *Tâcü't-Tevârih*, s. 540; Şahin, "Habîb Karamânî", s. 371.

¹⁸ Taşköprülüzâde, *eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye*, s.266; Hoca Sadettin, *Tâcü't-Tevârih*, s. 540-541; Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye*, s. 392.

¹⁹ Abdurrahman Câmî, *Nefahâtü'l-Üns min Hadarâti'l-Kuds*, Tercüme: Lâmiî Çelebi, İstanbul 1289, s. 578.

²⁰ Nazmi, *Hediyetü'l-İhvân*, s.483; Câmî, *Nefahâtü'l-Üns*, s. 579.

²¹ Osman Fevzi Olcay, *Amasya Şehri*, Sadeleştirenler: Harun Küççük, Kurtuluş Altunbaş, Amasya: Amasya Belediyesi Yayınları, 2010, s. 128.

1.3. Halifeleri

Habîb-i Karamânî, Halvetiyye tarikatının Anadolu'da etkili olarak yayılmasına yetiştirdiği talebeleri ile de öncülük etmiştir²². Kendisi, seyyah bir sûfî olarak Anadolu'nun birçok yerinde bu tarikatın yayılmasına katkı sağladığı gibi, halifelerini farklı illere göndererek de Halvetiyye tarikatının geniş bir coğrafyaya yayılmasına zemin hazırlamıştır. Onun halifeleri ile ilgili şu bilgileri paylaşabiliriz:

1.3.1. Seyyidî Halife (ö.940/1533-34)

Seyyidî Halife, Amasyalıdır ve şeyhinin vefatından sonra Amasya'daki tekkede irşad faaliyetlerini yürütmüştür. Amasya'da vefat eden Seyyidî Halife, faaliyet yürüttüğü Mehmet Paşa zaviyesi civarına defnedilmiştir²³.

1.3.2. Dâvûd-i Halvetî (ö.913/1507)

Dâvûd-i Halvetî, Bolu'nun Mudurnu kazasında doğmuştur. Tefsir, hadis, fıkıh ve diğer İslamî ilimlere vâkıf bir kimse olan Dâvûd-i Halvetî, Bağdat'ta tahsilini tamamladıktan sonra Amasya'ya gidip Habîb-i Karamânî'ye intisap etmiştir. Seyr u sülûkunun ardından memleketi Mudurnu'ya, Halvetî yolunu neşretmek üzere görevlendirilen Dâvûd-i Halvetî, dönemindeki ilim ve devlet adamlarından da saygı görmüştür²⁴. Örneğin İsfendiyaroğulları hükümdarı İsmail Bey'in kardeşi Emîr Ahmed ondan bazı tasavvufî meselelerin izahını içeren bir eser yazmasını istemiş, Dâvûd-i Halvetî de "*Güşlen-i Tevhîd*" adlı eserini kaleme almıştır. Bu eserde Dâvûd-i Halvetî, Yahya Şirvanî ve Habîb-i Karamânî'nin birçok sözünü şerh etmiştir²⁵.

Dâvûd-i Halvetî, Mudurnu'da 913/1507'de vefat etmiştir²⁶.

1.3.3. Cemâleddin İshâk Karamanî (ö.933/1527)

Habîb-i Karamânî'nin bir diğer halifesi Cemâleddîn İshak Karamânî'dir. Bu zat, "*Cemâl Halife*" şeklinde tanınmıştır. Aksaray ve Konya'da tahsilini

²² Mustafa Aşkar, "Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiyye'nin Tarihi Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 1999, XXIX, s. 543.

²³ Mehmed Süreyyâ. *Sicill-i Osmânî*, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1311, II, s.324; Abdîzâde *Amasya Tarihi*, I, s. 243.

²⁴ Recep Uslu, "Dâvûd-ı Halvetî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, IX, s. 28.

²⁵ Necatî Elgin, "Dâvûd-ı Halvetî'nin Güşlen-i Tevhîd'i", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul 1965, XIII, s.91-98; Abdulmecit İslamoğlu, *Dâvûd-ı Halvetî ve Güşlen-i Tevhîd ü Tahkîk'i (İnceleme-Metin)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.

²⁶ Müjgân Cunbur, "Dâvûd-ı Halvetî", *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2003, III, s. 117-118.

tamamlayan Cemâl Karamânî, Buhara'ya gitmiş ve orada Muhammed Kerrârî'nin ders halkasına dâhil olmuştur. İstanbul'da Kadızâde Mevla Kâsım ve Muslihuddîn Kastallanî'den dersler alarak ilmî çalışmalarını sürdüren Cemâl Karamânî, hattatlık özelliği ile de dikkat çeken bir isim olmuştur. Cemâl Karamânî'nin hattatlık başarıları dolayısıyla Fatih Sultan Mehmed Han, ondan İbnü'l-Hâcib'in Kâfiyesi'ni yazmasını istemiş, daha sonra II. Bâyezid de sarf ve nahve dair bazı kitapları ondan istinsah etmesini istemiştir²⁷. Cemâl Karamânî, ilmî faaliyetlerinin ardından Habîb-i Karamânî'ye intisap ederek manevî gelişimini tamamlamış ve icazet almıştır. Seyr ü sülûk sürecinin ardından bir müddet Karaman'da kalan Cemâl Halvetî, daha sonra İstanbul'a gitmiş ve Vezir Pîrî Mehmed Paşa'nın kendisi adına yaptırdığı tekkede irşat faaliyetlerini sürdürmüştür. İstanbul'da Fındık-zâde ve Sütlüce'de bulunan iki tekkede irşat faaliyetlerini sürdüren Cemâl Halvetî, 933/1527'de vefat etmiş ve vasiyeti üzerine Sütlüce'deki tekkesinin yanına defnedilmiştir²⁸.

1.3.4. Nakkaş Baba (ö.?)

Habîb-i Karamânî'nin tarikatını İstanbul'da neşreden en etkili halifesi nakış sanatındaki ünüyle tanınan Nakkaş Baba'dır. Asıl adı Muhammed b. Şeyh Bâyezîd olan Nakkaş Baba'nın doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. Nakkaş Baba, Fatih Sultan Mehmed'e yakın isimlerdendir. Fatih ona, 870/1466'da Çatalca'ya yakın İncegüz nahiyesinde Kutlubey (bugün Nakkaşköy) köyünü mülk olarak vermiş o da burada bir vakıf tesis etmiştir. Nakkaş Baba, Habîb-i Karamânî'ye intisap edip ondan irşat icazeti almıştır ama kaynaklarda nerede ve hangi tarihte Habîb-i Karamânî'ye intisap ettiği ve icazet aldığına dair bilgi bulunmamaktadır²⁹.

Nakkaş Baba'nın kabri, Üsküdar'da kendi adıyla anılan mezarlığın caddeye açılan üç kapısından, Beylerbeyi tarafındaki merdivenli kapıdan girildiğinde, merdivenler bitmeden sol tarafta bir servinin gölgesindedir³⁰.

²⁷ Cemal Halvetî'nin eserleri hakkında bkz., Süleyman Özer, *Cemaleddin Aksarâyî ve Tefsir Risâlesi (Edisyon Kritik)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2008, s. 19-21.

²⁸ Vassâf, *Sefîne-i Evliya*, III, s.324; Reşat Öngören, "Cemâleddin İshak Karamânî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2001, XXIV, s. 448-449; Mehmet Sait Toprak, "Cemâlî İshak b. Mehmed el-Karamânî: Hayatı ve Eserleri", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İzmir 2006, Sayı: XXIV, s. 127-160.

²⁹ A. Süheyl Ünver, "Baba Nakkaş", *Fatih ve İstanbul*, Sayı: 2, İstanbul 1954, s. 7-12, 169-188.

³⁰ İbrahim Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi*, İstanbul 1976, I, s. 371; Filiz Çağman, "Baba Nakkaş", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1991, IV, s. 370.

1.3.5. Hızır-ı Amasî (ö.?)

Hayatı, eserleri ve halifeleri hakkında detaylı bilgi bulunmayan Hızır-ı Amasî, önce İstanbul'da daha sonra Amasya'da faaliyet yürütmüştür. Hızır-ı Amasî'ye dair bilgiler Şems-i Sivasî'nin (ö.1006/1597) babasıyla birlikte Hızır-ı Amasî'yi ziyaretlerine dair verilerden hareketle şekillendirilmektedir. Bu verilere göre, Şems-i Sivasî, babası Mehmed Efendi ile birlikte yedi yaşındayken memleketi Zile'den Amasya'ya Hızır-ı Amasî'yi ziyarete gitmiş ve duasına mazhar olmuştur. Sivasî, sonraları, kendisine gelen manevî lütufların hep o dua vesilesiyle olduğunu haber vermiştir³¹.

2. HABÎB-İ KARAMÂNÎ'NİN ESERLERİ

Habîb-i Karamânî, velûd sûfîlerdendir. Karamânî'nin eserlerini şu şekilde gösterebiliriz:

2.1. Kitâbu'n-Nesâyih

Kaynaklarda Habîb-i Karamânî'nin "Kitâbü'n-Nesâyih" adlı bir eseri olduğu yönünde bilgilere rastlanmaktadır.³² Kendisine intisap için gelen Merkez Efendi'ye yaptığı nasihatleri içerdiği belirtilen "Kitâbü'n-Nesâyih" adlı eserin bir nüshasına henüz rastlanmamıştır.

2.2. Risâle-i Makâmâtü's-Sülûk

Bu eserde Karamânî, Halvetiyye yolunun usulüne göre seyr u sülûk sürecinde nefsin mertebelerini izah etmiştir. Karamânî'nin bu eserinin tespit edilen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi bölümü, nr. 1321'de kayıtlı olup 51 varaktır³³.

2.3. Vuslat-nâme

Karamânî'ye nispet edilen "Vuslat-nâme" adlı eserin bilinen tek nüshası Ankara Türk Dil Kurumu Yazma Eserler Kütüphanesi'nde mevcuttur. "Vuslat-nâme", Allah'a vuslat arayışının sonucunda telif edilmiş bir eserdir ve eserde ricâl-i gayb, kutup, ikiler, üçler, dörtler, yediler, kırklar ve üç yüzler şeklinde

³¹ Nazmi, *Hediyetü'l-İhvân*, s. 19.

³² Hoca Sâdeddin, *Tâcü't-Tevârîh*, II, s.540-541; Nazmî, *Hediyetü'l-İhvân*, Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 495, vr. 143b-145b.

³³ Eser hakkında detaylı bilgi için bkz., Hatice Kübra Tekdemir, *Habîb-i Karamânî ve Etvâr-ı Seb'a Manzûmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2015.

detaylı olarak ele alınmıştır. Eserin sonunda Halvetiyye usulüne göre nefsin mertebelerini ele alan bir atvâr-ı seb'a da yer almaktadır³⁴.

3. HABÎB-İ KARAMÂNÎ'NİN BAZI TASAVVUFÎ GÖRÜŞLERİ

Habîb-i Karamânî, halvet, nefisle mücadele ve nefsin dereceleri, seyr ü sülûke dair konular ve ricâl-i gayb gibi birçok konuda fikir beyan etmiştir. Karamânî genel olarak, zikredilen konularda kendisinden önce dile getirilen görüşleri tekrar etmiş bir sûfîdir. Fakat o, çeşitli konulara dair görüşlerini serdederken kendine has bir üslup kullanmış ve görüşlerini şiirdeki maharetiyle birleştirerek dile getirmiştir. Onun değişik konulara dair görüşlerinin ana hatlarını şu şekilde gösterebiliriz:

3.1. Nefs ve Mertebelerine Dair Görüşleri

Karamânî, nefsin istek ve arzularını dizginlemek ve ruhun kişide hüküm sürmesini sağlamak için gayret göstermek gerektiğini söyleyerek nefse dair görüşlerini sıralamaya başlamıştır. Ona göre, kişinin yaratılış gayesini yani Hakk'a kulluk yaparak vuslat derdine çare araması gerektiğini kişiye unutturup gaflete düşüren engel nefistir. O, bu telakkisini şu şekilde ifade etmiştir:

*"Hakk'a gurbet bulmağ için geldi bunda cânımız,
Nefs ucından bende düşüp bulmadık cânanımız."*³⁵

Dünya engeline takılıp kalmamak için afakî ve enfüsî delilleri ibretle okumak gerektiğini belirten Karamânî³⁶, dünyanın geçici bir konaklama yeri olduğunun farkına varılması gerektiğinden bahsetmiş ve şu mısralarda bu görüşünü dile getirmiştir:

*"Ey gönül viran cihan eyleme çok çok heves,
Kim fenadur yok bekası tükenür birgün nefes."*³⁷

Karamânî, dünyanın geçiciliği ve ahiret yurdunun ebediliği konusunda ruhuna kulak vererek kulluk iştiyakı ile hareket etmesini istediği kişiden nefsi ile

³⁴ Eser hakkında geniş bilgi için bkz., Mustafa Özağaç, *Habîbî'nin Vuslat-nâme Adlı Mesnevîsi (Metin-Muhteva-Tahlil)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2016; aynı müellif, "Habîb-i Karamânî'nin Bilinmeyen Bir Mesnevîsi: Vuslat-nâme", *Uluslararası Amasya Âlimleri Sempozyumu (21-23 Nisan 2017) Bildiriler Kitabı*, Amasya 2017, I, s. 667-676.

³⁵ Habîb-i Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 8b.

³⁶ Karamânî bir şiirinde, enfüse bakmak gerektiğinden ve enfüste konuşanın Hz. Musa olduğundan (nefs-i natika) bahsetmiştir. Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 17a.

³⁷ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 10a.

ruhu arasındaki çekişmeyi fark etmesini de arzulamıştır. O, nefis ve ruhun yapılarına ve ilgi alanlarına dair şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

*“Âlem-i nefse taalluk ilm-i zulmânîdir,
Âlem-i ruha taalluk ilm-i nûrânîdir.
Nefs-i süflî rûh-ı ulvî nicesi hem râh-ola,
Hallerinden birbirinün nicesi âgâh ola.”³⁸*

Karamânî, buradaki ifadelerinde nefsin zulmânî, ruhun nurânî yönüne ve her ikisinin hallerinden haberdar olmanın kişiye sağlayacağı faydaya dikkat çekmiştir. Müellif, benlikten vazgeçmenin vuslata erdirici özelliğinden de bahsetmiştir. Ona göre, benlik Hakk’a vuslat önündeki en büyük engeldir. O, nefisten vazgeçmenin önemini şu şiirinde dile getirmiştir:

*“Sır oldur ki benliği hod-binliği terk idesin,
Ta nikâbın ref ol dostun yüzini göresin.*

....

*Cana kalmamak gerek âlemde cana isteyen,
Dertleri çekmek gerek her derde derman isteyen.”³⁹*

Nefsin mertebeleri ve özelliklerine de değinen Karamânî’ye göre nefis-i emmare, tevbe ve istiğfar suyuyla yıkanması gereken ve riya hastalığından ihlas ilacı ile şifa bulması istenen kötülüklerin kaynağı olan mertebedir⁴⁰. O, nefis-i emmarenin cimrilik yapmak, amellerine güvenmek ve âlemde kendisi gibi üstün bir kimse bulunmadığına inanmak gibi hasletlerini sıralamış ve nefis-i emmarenin bu noktalarda dolaşmasının temel sebebinin kendini beğenmesi olduğunu zikretmiştir. O, nefis-i emmâreyi, Hızır’ın (a.s) gemiyi delerken kullandığı baltanın açtığı delikten içeri sızmaya çalışan kaçaklara benzetmiştir. O, gemiyi delen baltanın dahi onların gönle sızma girişiminden şikâyetçi olduğunu söylemiş ve bunu şu şekilde dile getirmiştir:

*“Bu gemiyi kesr iden balta-durur derd-ile âh,
Kim diye göz-yaş-ıla yâ Rabbenâ kıldum günâh.*

...

Nefs-i emmâre buradan yol bulur gasb itmeğe,

³⁸ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 18a.

³⁹ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 19a.

⁴⁰ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 22b.

Ucbi salar orta yire gemi alub gitmeğe.

Ucb dahî emmârenin bir pehlevânıdır ulu,

Bunu salar çün gönül amâl-ile olsa tolu.”⁴¹

Karamânî, nefs-i emmârenin dünya, aile ve mal sevgisiyle bezenmiş hâli dolayısıyla aşk diyarına yolculuk yapamadığından dem vurmıştır. Aleyhte olan bu duygu ve düşüncelerden hikmet, marifet, zikir, tespih, tilavet, sıdk, ihlas ve safa ile kurtulmanın mümkün olabileceğinin altını çizmiştir⁴².

Habîb-i Karamânî, nefs-i mülheme derecesinin sürekli hayra yönlendirici özelliğinden bahsetmiş ve bu derecedeki nefsin affedici özelliğinin en dikkat çekici vasfı olduğunu söylemiştir. Bu mertebedeki nefsin, tıpkı melekler gibi hayrı kişiye ilham edeceğini belirten Karamânî, nefs-i mülhemenin Mevla'nın rahmetinden lütfettiği hey hayra ayna olduğunu da belirtmiştir⁴³.

Karamânî'ye göre, ancak nefs-i mutmainne makamında olan kişi hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna kânî olur. Nefislerini bu mertebeye ulaştırmayanlar, zâhir sebeplere takılıp bâtındaki esas etken olan Hakk'ı görmezler. Onlar, hayatın yiyip içtikleri şeyler sebebiyle devam ettiğini, otların yağan yağmur sayesinde yeşerdiğini kabul ederler. Karamânî'ye göre bu bakış açısı eksiktir. Daha doğrusu hakikati görmeden kabul edilen düşüncenin bir ürünüdür⁴⁴.

“Şunların kim mutmainne ola nefsi her ne var,

Hakk'a isnâd eyler ol âlemde külli hayr u şer.

Hakk'a isnâd eylemez esbâba ider her ne var,

Sâhib-i emmâreliğin kılur esbâba nazar.”⁴⁵ dizelerinde de aynı hususa işaret etmiştir.

Sâlik açısında övülmüş nefis olarak tanımladığı radiyye ve merdiyye mertebelerine ulaşmasının asıl olduğunu ifade eden Karamânî, ancak bu

⁴¹ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 22b.

⁴² Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 24a.

⁴³ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 63b.

⁴⁴ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 24a-24b.

⁴⁵ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 25b.

derecedeki nefis sahiplerinin “Cennetime gir.” âyetine muhatap olacaklarını söylemiştir⁴⁶.

Karamânî’ye göre nefsi öldürmek, onun vesveselerinden kurtulmak ve benlik iddiasından vazgeçmesini sağlamaktır. Ona göre, erkek çocuğu gibi dışarıya hoş görünen ama içi itibariyle tehlikeli olan nefsin Hakk’ı yalanlayıcı tavrından ancak onu öldürerek kurtulmak mümkündür. Burada dikkat edilmesi gereken husus ise olayların zâhirini ciddiye almak kadar bâtınını yani hakikat âlemindeki karşılığını da gözetlemek gerektiği konusudur. Karamânî’ye göre çokları bu noktada hataya düşmektedir ki bu kimseler nefislerinin tasallutlarından kurtulamayan aciz kimselerdir⁴⁷. Karamânî, Bâyezid-i Bistâmî ile ilgili meşhur “Süt Hikâyesi”nden hareketle konuyu daha da anlaşılır kılmaya çalışmıştır. Bu hikâyeye göre, Bâyezid, halvette olduğu bir dönemde Allah Teâlâ’ya münacaatta bulunmuş, O’na (c.c) layık amelleri olmadığından bahsetmiş fakat O’na (c.c) şirk koşmadan kullukta bulunduğunu ifade etmiştir. Allah Teâlâ ise Bâyezid’e bir gece içtiği ve karnının ağrısına sebep olan sütü hatırlatmış, kendisine karın ağrısının sebebini soranlara gece içtiği sütün karnını ağrıttığını söylediğini ve bu davranışını yani süte karın ağrıtmaya özelliğini veren Allah Teâlâ’yı değil de sütün karın ağrısına sebep olarak görmesini şirk olarak kabul ettiğini söylemiştir⁴⁸. Karamânî, bu örnekten hareketle zâhir sebeplere takılmadan hakikat âlemine açılan gözlerle olaylara bakmanın önemini izaha çalışmıştır. Yine onun, üzerine yazı yazan kaleme sitayişte bulunan kağıdın şikayetine kalemin “Benim ihtiyarım yok, hesap soracaksan, sitem edeceksen parmaklara hesap sor ve onlara sitem et.” şeklindeki cevabından hareketle sebepleri yaratan Hakk’ın varlığının her olayda görülmesi gerektiğine dair izahlarda bulunduğu da gözlenmektedir⁴⁹.

Karamânî’nin nefis ve mertebelerine dair görüşlerini değerlendirdiğimizde, ilk olarak nefsi ıslah etme üzerine tesis edilmiş bir tarikata mensup olan Karamânî’nin bu konuyu detaylı bir şekilde değerlendirdiğine şahit oluruz. O, nefsi Hakk’ın rızasının karşısında benlik iddiasıyla manevî seyri alt üst eden bir faktör olarak görmüş ve nefsin ıslahı için zikir, halvet ve riyazete dair atılması gereken adımlar üzerinde durmuştur. Hakk’ın büyüklüğü karşısında nefsin acizliğini anlayabilmesi için afakî ve enfüsî delillere bakması gerektiğini belirten Karamânî, nefsin dünyanın geçici olduğu konusunda üzerinde

⁴⁶ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 63b.

⁴⁷ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 25b.

⁴⁸ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 26a.

⁴⁹ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 26b.

derin analizler yapmasını da önemli bir adım görmektedir. Çünkü ona göre nefis, dünyanın fani sıfatını anlar ise bakiye yönelir ve ancak bu şekilde benlik davasında vazgeçerek aczinin farkına varabilir. Karamânî, sâlikin nefis ve ruhun özelliklerini fark etmesini de nefisle mücadele sürecinde önemli bir aşama olarak görmüştür. Ona göre sâlik, vücudunda hüküm süren nefis ve ruhun sıfatlarını bilir ve ruhun nefse hâkim olabilmesi için iman, ibadet ve ahlâkî alanlardaki gayretleriyle seyr ü sülûk sürecini başarılı bir şekilde tamamlayabilir. Karamânî, nefse bakışın net olarak şekillenebilmesi için birçok benzetme yapmış, nefsin mertebelerinin özelliklerinde dair bilgiler vermiş ve sûflerin yaşadıkları birçok tecrübeyi de nakletmiştir.

3.2. Tahakkukla İlgili Bazı Meseleler

Habîb-i Karamânî, müslümanın gönül dünyasını aşk ile ihya ve inşa etmesini, onun anlam arayışında bir mihenk taşı olarak görmüştür. Ona göre, aşk ve vuslat eksenli manevî yolculuk, Kur'ân-ı Kerim ve sünnet-i seniyyenin anlam arayışında müslümanı yönlendirdiği yegâne hedeftir. Bir başka ifadeyle İslam, suretlerden siretlere yönelebilmeyi emretmiştir ki bu ancak gönül gözlerinin açılması, kişinin mana âlemlerin misafiri olmasıyla mümkündür. Dolayısıyla mümin, vakit kaybetmeden bir mürşid-i kâmilin gözetiminde seyr ü sülûk sürecini tecrübe etmelidir⁵⁰. Manevî yolculuğun başlangıcının, Hakk'ın sâlikin gönlünde yaktığı aşk ateşi olduğunu söyleyen Karamânî, ikinci şart olarak samimiyetle sâlikin tevbe etmesini zikretmiştir. O;

“Sâniye tevbe gerekdür tevbe-i sîdk u nâsûh,

*Zira bundan açılır her gevdeye feth ü fütûh.”*⁵¹ mısraında seyr ü sülûk yolunun ikinci şartı olan tevbeyi işlemiştir. Karamânî, dinin zâhirine yani şeriata bağlanmayı ve haram işlerden uzaklaşmayı tevbeden sonraki aşama olarak benimsemiştir. Ona göre, şariat dairesi tamam olmayınca tarikat, hakikat ve marifet aşamaları gerçekleşmeyecektir⁵². Karamânî, her makamın tevbesi olduğunda da bahsetmiş, daha üstteki makama ulaşan sâlikin bir önceki makamdaki haline tevbe etmesi gerektiğinden dem vürmüş ve bu nedenle Hz. Peygamber'in (sav) “Ben günde yüz defa tevbe ediyorum.” buyurduğunu söylemiştir⁵³.

⁵⁰ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 22b.

⁵¹ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 24a.

⁵² Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 40b.

⁵³ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 41a.

Karamânî, seyr ü sülûk sürecinde kendisini yaralayan konuların başında firkat odunda yanmasını ve vuslat şerbetinden mahrum kalmasını zikretmiştir. O, bu konuda şunu söylemiştir:

*“Canlarımız fûrkat-ı dostdan katı müşkilledür,
Nâr-ı fûrkat sevk-i vuslat derd-i cân u dildedir.”⁵⁴*

Karamânî'ye göre, firkat odunu vuslat şerbetiyle dindirecek olanlar, ledün ilmüne sahip velilerdir. Ona göre, çok meseleler öğrenmek ve birçok misal ile konuşmak gerçek ilim için yeterli değildir. Marifet pınarından içebilmek için benlik sevdasından vazgeçmek gereklidir. Ancak benlikten vazgeçen ve ilm-i ledün sırlarına vâkıf olan kimseler vuslat yollarında kişiye mesafe kazandırabilirler. Şu beyitlerde Karamânî, bu konuları işlemiştir:

*“Hakk’a vâsıl eylemeğe min ledün ilmi gerek,
Olmayacak aldamakdan girü durman yigirek.*

*Men aref nefseh olıcak fekad aref Rabbeh olur,
Rabbini bilen-durur kim min ledün ilmin bilür.*

*Dime âlim âna kim çok çok misâiller bile,
Âlim oldur kendi nefsün bile vü Hakk’ı bile.*

*Hem sıfatı vü zâtı Hakk’a marifet hâsıl kıla,
Benliğin fani kıla vü bâkiye vâsıl ola.”⁵⁵*

Karamânî, akıl ve keşfe dair değerlendirmelerini Hz. Musa ve Hz. Hızır kıssası çerçevesinde dile getirmiştir. O, şu şekilde konuyu işlemiştir:

*“Balık ol ilm-i mukayyetdür ki akıldur azık,
Bahr-i keşfe iricek bulur hayat olur garik.*

Sahra katına irişmek sâlike temkin-durur,

⁵⁴ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 12a.

⁵⁵ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 12a.

Sahraya varıncaya dek cümlesi telvin-durur.

*Girü döner ol ki temkin yiridür âna gelür,
Hızır-ı ruh vü çeşme-i ışk andadur ânu bilür.*

*Bahr-i keşf üzre salat itmek nedür bil manasin,
Yani külle yiticek yitirmemekdür cüzüsün.
Ehl-i irfan menzildir kim yetiçe külliye,
Anda müstağrak olıben cüzisün yitürmeye.”⁵⁶*

Karamânî, teşbihlerle dolu bu ifadelerinde balığı sınırlı ilme, aklı azığa, denizi kendisine ulaşılabacak keşf deryasına, karada bulunmayı temkin hâline, sahraya gelinceye kadar ki hâli telvine, geri dönüp balığı kaybettikleri yere varmalarını, Hızır'ın (a.s) ruhunun, aşk çeşmesinin orada olduğunu bilmeyi temkine ulaşmaya, keşf üzere dua etmenin manasını külle ulaşınca cüzi iradeyi terk etmemeye benzetmiştir ki ona göre cüzi iradelerini kaybetmeden vuslat hâlini yaşayanlar gerçek irfan ehilleridir.

Karamânî'nin tahakkuk süreciyle ilgili gündeme getirdiği tevbe, aşk, muhabbet, firakat, vuslat, ilm-i ledün, keşf, temkin, telvin ve marifet deryası gibi konular üstadı Yahya Şirvânî'nin “Şifâü'l-Esrâr” adlı eserinde tarikat makamının ve meşâyih madeni şeyhliğin esaslarını işlerken tahakkuka dair konuları değerlendirdiği⁵⁷ kısmın bir özeti gibidir. Sözelimi tevbe konusunda Şirvânî, kulluk bilincine vurgu yapmıştır ki Karamânî de tevbe konusunu bu minvalde işlemiştir. Karamânî'nin Şirvânî'nin fikirlerini özetlediğini gösteren bir başka başlık muhabbetir. Şirvânî, “Muhabbet makamında tenden ve candan geçmek gerek. Varlığından fena bulmak gerek.”⁵⁸ ifadesiyle muhabbet konusunu fenaya etkisi boyutuyla değerlendirmiştir ki aynı tavrı Karamânî de görmek mümkündür.⁵⁹

⁵⁶ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 17b.

⁵⁷ Yahya Şirvânî, *Şifâü'l-Esrâr*, Hazırlayan: Mehmet Rıhtım, İstanbul: Sûfî Kitap Yayınları, 2014, s.331-332.

⁵⁸ Şirvânî, *Şifâü'l-Esrâr*, s. 94-95, 257.

⁵⁹ Şirvânî'nin tahakkukla ilgili genel görüşleri için bkz., Şirvânî, *Şifâü'l-Esrâr*, s. 123-124, 129, 252.

3.3. Tahalluka (Ahlakî Konulara) Dair Bazı Görüşleri

3.3.1. Tevbe ve Hakk'a Yöneliş

Habîb-i Karamânî'nin ahlakî olgunluk için gündeme getirdiği ilk konulardan birisi tevbe konusudur. O, kişinin kulluk bilincine ulaşabilmesi için hayatın geçici olduğunun farkına varmasını⁶⁰ ve tevbede acele etmesini tavsiye etmiştir. O, tevbe konusundaki fikrini şu şekilde dile getirmiştir:

*"Tevbe eyle kıl yaragun hâzır ol-gıl vaktüne,
Bir gün ansuz çağırılar çeker ya tâs u ceres."*⁶¹

Karamânî'ye göre, kişi tevbesinde samimi ve Hakk'ın rızasına ulaşmakta gayretkeş olduğunu ancak dinin zâhirine sadakat göstererek ispatlayabilir. O, şunları söylemiştir:

*"Ol hakikat gencidür ilm-i Hızır ilm-i ledün,
Bu şeriatle âna irer dürişen dün ü gün."*

*Hazret-i Hakk'dan şeriat rahmetün bârânudur,
Kim biter dürlü çiçek kim dertlerün dermânudur."*⁶²

Habîb-i Karamânî, namaz ve diğer ibadetlerde zâhir temizliği ifade eden taharetin üç anlamından bahsetmiş, bunlardan ilkinin bedeni pisliklerden temizlemek manası, bir diğerinin tevbe sabunu ile suyu birleştirip günah kirlerinden arınmak anlamı, bir diğerinin ise dünya sevgisini kalpten atıp kalbi tertemiz hale getirmek aşaması olduğunu belirtmiştir⁶³. Namazda elleri kaldırmanın manasını bilmenin, el, ayak ve diğer azaların Hakk'ın lütfu olduğunu fark etmenin gerçek tevbede önemli rol oynadığını belirten Karamânî, gönlün Hakk'ın tecellileri karşısında tevbe tahareti ile hazır hale gelebileceğini savunmuştur⁶⁴.

Tevbe konusunda Karamânî'nin görüşlerini incelendiğinde onun tevbeyi çok boyutlu ve bilinçli bir adım olarak gördüğünü fark ederiz. O, tevbeyi marifet

⁶⁰ Örneğin şu beyitte Karamânî, dünyanın geçiciliğine gönderme yapmıştır:

"Ne kaplırsın bunun gibi cihana iy amû,

Hem koyuben gideceksin her ne varsa kim kamu." Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr.10b.

⁶¹ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 10a.

⁶² Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 12b.

⁶³ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 31b-32a.

⁶⁴ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 32a-33b.

ve kulluk bilinci için bir kapı olarak görmüştür. Karamânî'nin bu savunusu, onun yolunu takip eden isimlere de ilham kaynağı olmuştur. Örneğin, Karamânî'nin yolunu takip eden Şems-i Sivasî'nin (ö.1006/1597) şu beytinde Karamânî ile aynı noktayı, benzer ifadelerle vurguladığına şahit oluruz:

*“Ârif olmak istersen gel nedânem dersin al,
Bildiğin terk etmeyen irfâna olmaz âşinâ.”⁶⁵*

3.3.2. Gönül ve Gönül Amelleri

Gönül, Hakk'ın nazarlarına ayna olması bakımından tasavvufta temizlenmesi ve berraklaştırılması gereken bir merkez olarak kabul edilmiştir⁶⁶. Karamânî de gönlün bu önemli konumuna ve fonksiyonuna, gönül işleri ile gönlün parıldaması arasında kurduğu şu bağlantı ile dikkat çekmiştir:

*“Pes gönül amelleri arşa yağar cennet olur,
Dilimüzden zikir ü tesbih yağmuru olsa revân.*

*Nitekim ol arş muhit oldı yedi kat gökleri,
Müminün gönli muhitdür gökleri vü arşı.”⁶⁷*

Karamânî, gönül amellerinden olan ihlas konusu üzerinde özel olarak durmuştur. O, Hz. Musa ve Hızır (a.s) kıssasını anlatırken ihlas konusu üzerinde durmuş, ihlası bu kıssada zikredilen balığın kokmamasını sağlayan tuza benzetmiştir. O, şunları söylemiştir:

*“Her biri ihlas tuzıyla tatlulanmış lezzeti,
Bu vücûd içinde koyub oldılar yolda gani.”⁶⁸*

Anlaşıldığı kadarıyla Karamânî, ihlası, kokmayı önleyip yiyeceği tatlandırır tuza benzetmiş ve seçkin kimselerin benliklerinden ihlas bilinciyle vazgeçip manevî yolculukta epey paye kazandıklarını anlatmaya çalışmıştır.

Karamânî, Hz. Musa ve Hızır (a.s) kıssasını işlerken gönül konusuna da değinmiştir. O, gönlü Hızır'ın (a.s) deldiği gemiye benzetmiş ve cevahir

⁶⁵ Şemseddîn-i Sivasî, *Divan*, Hazırlayan: Ramazan Süer, İstanbul: H Yayınları, 2017, s. 180.

⁶⁶ Şihâbüddin Ömer Sühreverdi, *Avârifü'l-Maârif*, Hazırlayanlar, H. Kâmil Yılmaz, İrfan Gündüz, İstanbul: Vefa Yayıncılık, Tarihsiz, s. 37.

⁶⁷ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 12b.

⁶⁸ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 18b.

denizinde O'ndan (c.c) başka bir şey bulunmadığı sulara gönülle yelken açılabileceğini söylemiştir. Müellif, bu konuda sâlike şöyle seslenmiştir:

*"Bir gemidir bu gönül la'l ü cevâhir topdolu,
Ol cevâhir denizinde lâ ilâhe gayruhu.*

*Zikr ü tesbîh ü tilâvet topdolu sıdk u safâ,
Zevk u şevk u ihlâs-ıla niyyet dahî ahde vefâ."*⁶⁹

Gemi ile deniz benzeşmesinden hareketle gönül ve gönül amellerini işleyen Karamânî'ye göre, gönül kıymetli cevherler dolu bir gemiye benzemektedir ve Hakk'tan başka hiçbir şeyin olmadığı denizde bulunmaktadır. Gönül, zikir, tespih, tilavet, sıdk, vefa, zevk, şevk ve samimi niyetle donanmış müslümanları kurtuluşa götüren bir binittir.

İbadetlerin gönül boyutuyla değerlendirilmesi gerektiğinden de bahseden Karamânî, namaz örneğinde ibadetlerin bâtinî boyutlarının gönle nakşedilmesini şu şekilde izah etmiştir:

Namazda ellerin kaldırılması----- İki cihan kaygısının terk edilmesi,
Sübhanek ve bi-hamdik demek----- Celâl nurunun tecelli etmesi,
Ve tebareke'smük okumak----- Cemâl nurunun görünmesi,
Velâ ilâhe gayruk cümlesi----- Tevhîd-i zâtın tecellisi,
Ve teâlâ ceddük kısmı----- Envâr-ı sıfâtın tecellisi,
İstiaze ----- Görülecek sekiz cennet kapısını açmak için anahtar
Besmele----- Görülen zikir kapısının ilacı
Hamdele----- Görülen şükür kapısının alâmeti
Rahman ve Rahim isimleri----- Recâ kapısı,
Mâliki yevmi'd-dîn cümlesi----- Havf kapısı,
İyyâke na'büdü ayeti----- İhlasın garantörü,
İhdinâ ----- Dua kapısı,
Enamte aleyhim----- İktida kapısı anlamına gelmektedir⁷⁰.

⁶⁹ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 22a.

⁷⁰ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 33b-34a.

Karamânî, bu şekilde kılınan namazı “Ruhanî Miraç” olarak tavsif etmiş ve “Cismanî Miraç” olarak adlandırdığı namazın zâhir şartlarının da önemli olduğundan bahsetmiştir⁷¹. Karamânî, güneşin sabah doğuşunu kıyama, istiva halini kıyama tamamlamaya, ikinci vaktinde eğilmesini rükûa benzetmiş ve sâlikten diğer gök cisimlerini buna benzetip gönül âlemine yön vermesini istemiştir⁷².

Gönül, Karamânî'nin düşünce sisteminde Hakk'ın tecelli mekânı olması hasebiyle özel ve önemli bir yere sahiptir. Onun gönle dair çok yönlü değerlendirmeleri Karamânî'nin gönle verdiği değeri göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Karamânî, ihlas, zikir, tespih, tilavet, sıdk, vefa, zevk ve şevk gibi konularla bağlantılı olarak değerlendirdiği gönül merkezine dair görüşlerini, ibadetlerin gönlün inşasına olan katkısına dikkat çekerek daha geniş bir açıdan değerlendirme yoluna da gitmiştir. O, bu tavrıyla ibadetlerin zâhir boyutlarının önemsemekle birlikte esas olanın bâtinî yönüyle, zevk boyutunda yaşayarak Hakk'a kulluk yapmayı hedeflediğini gözler önüne sermiştir.

3.3.3. Kibir ve Tevazu Temsilcileri: Şeytan ve Allah Dostları

Karamânî'nin, manevî yolculuğun ilkelerine dair kaleme aldığı “Vuslat-nâme” adlı çalışmasının başında insan, kâinat ve yaratılışa dair birçok konuyu değerlendirirken ilk olarak ele aldığı konulardan birisi kibir ve tevazu ve ahlâkî özelliklerin temsil edildiği şahıslar olan şeytan ve Allah dostları olmuştur. Karamânî'ye göre, İblis'i şeytan olma noktasına getiren tavrı, Allah Teâlâ karşısında kibirlenmesi, Allah dostlarını velayet mertebesine yükselten haslet ise Allah Teâlâ karşısında acizliklerini anlayıp tevazu haline bürünmeleridir. O, bu konudaki fikirlerine şu satırlarda yer vermiştir:

“Bir tekebbürlük ucından hor olub oldı zelil,

Bir tevazudan inayet buldı Hak'dan ol Halîl.

Ol Halîl'ine yanar narı âna nur eyledi,

Ol birine lanet idüb nurdan dûr eyledi.”⁷³

⁷¹ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 34a-34b.

⁷² Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 34a.

⁷³ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 7b.

Karamânî, Allah dostlarını Hakk'a yakınlık elde etmeye vesile olarak görmüş ve firkat acısının ancak Allah'a dost olan bu seçkin kimselerle dindirilebileceğini söylemiştir.

*"Kim sırâtü'l-müstakîm in'âm olanlar râhıdur,
Anlurun kapusını bil kim Hağun dergâhıdur.*

*Hakk bulara âlemin halkını mahkûm eyledi,
Bunlara lutf itdüğün var halka malûm eyledi."*⁷⁴

Karamânî, nefis ve şeytanın kişiyi aldatıp kibre düşürme gayretine, kişinin âhirini düşünüp kanmaması gerektiği telkininde bulunmuştur. Ona göre kişi, dünyadan ayrılırken sadece bir kefenle ayrılacak ve imtihan yeri olan bu fani âlemden mutlaka göçecektir. Bu nedenle sonunu düşünüp kibir hastalığına düşmemelidir. O, bu konudaki tespitini şu mısradaki tespitiyle şu mısradaki tespitiyle dile getirmiştir:

*"Kibri terk it kefendür geydüğün âhir tonun,
Ol cenâzen merkebidür bindüğün âhir feres."*⁷⁵

Habîb-i Karamânî, nefis ve şeytanı düşman olarak kabul edip bu düşmanlardan sakınmayı bir görev addetmiştir. Şu şekilde konuyu gündeme taşımıştır:

*"Ey Habîbî nefis ü şeytan düşmeninden kaç cefa,
Sad hezâran düşmene bir zerre andan avn ü bes."*⁷⁶

3.3.4. Mürşid ve Mürid İlişkisi

Habîb-i Karamânî, Hakk'a layıkıyla kulluk yapabilmek için seyr ü sülûk sürecinin isteklisi olan kimseye kâmil bir mürşide varmayı zorunlu görmüştür. Ona göre mürşid-i kâmiller, manevî yolculuğu tecrübe eden, bu yolun tehlikelerini bilen ve yaşantılarıyla tâlibe örnek olan kimselerdir. Bundan dolayı mürid, mana âlemlerine güvenilir bir rehber olmadan dalmamalıdır. Karamânî, bu konuda benimsediği hususları şu beyitlerde ifade etmiştir:

⁷⁴ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 7b. Karamânî, kişinin Allah dostlarına muhtaç oluşu konusu üzerinde de durmuştur. Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 12b-13a. Ona göre, evliyaulaha varmadan kemâlât elde edilemez. Şu beyit, bu noktaya işaret etmektedir:

*"Evliyaya varmayınca bilemezsin nefsünü,
Nefsini tanımayanlar tanımaz hem Rabbini."* Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 12b.

⁷⁵ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 10a.

⁷⁶ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 10b.

*“Hızır-ıla Musa’nun ol hâlin idelüm biz beyân,
Ta ki bunlardan sana râh-ı sülûk ola ayân.*

*Yola giden kendüden sabıkları sormak gerek,
Anlara mesbûk olup ol yol-ıla varmak gerek.”⁷⁷*

Görüldüğü gibi Karamânî, seyr ü sülûk sürecine talip olan kişinin durumunu Hızır’a (a.s) teslim olan Hz. Musa’nın haline benzetmiştir. Daha önce de dile getirdiğimiz gibi Karamânî, “Kendinden önce bu yolda gidenleri sormak gerek.” cümlesiyle müşid-i kâmilî manevî yolculuğun tehlikelerini bilen birisi olarak kabul ettiğini bildirmiştir. Öyle ki Karamânî, uzun uzun anlattığı Musa ve Hızır kıssasının sonunda Hz. Musa’nın hakikat denizlerine dalmak isteyişi sebebiyle Hızır’a (a.s) ısrarda bulunduğunu, müridin de bir müşid-i kâmil bulunca bu şekilde ısrarcı olması gerektiğini şöyle vurgulamıştır:

*“Bana çare eylemezsen ben bu dertden ölürem,
İş bu derdün yarasına çare senden buluram.”⁷⁸*

Karamânî, Hızır’ın (a.s) Hz. Musa’ya itirazı terk ederek teslimiyet göstermesini telkin ettiği gibi müride müşid-i kâmile karşı gelmeyi terk edip ona teslim olmasını tavsiye etmiştir. O, şunları söylemiştir:

*“Len terânînün hicâbın bilmek istersen velî,
İtirazdan pak kılsın n’ola sen cân u dili.*

*Len terânîsine sebab sâlikeki benlik-durur,
İtiraz etmek hemin nefis hod-binlik-durur.*

*Benliğün hod-binliğün ta gitmeyince ortadan,
Len terânî işidürsin pak olamaz cân u ten.”⁷⁹*

Görüldüğü gibi Karamânî, teslimiyetin hakikat sırlarını aralayacak tesirinden bahsetmiş ve benlik davasından geçmenin hakikati perdeleyen

⁷⁷ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 14b.

⁷⁸ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 16a.

⁷⁹ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 12a-12b.

unsurdan kurtulmak anlamına geldiğini ifade etmiştir. Evliyanın işlerini Hakk'ın tecellileri ile yaptığını vurgulayan Karamânî, onlar beyaza siyah siyaha beyaz deseler dahi onlara itiraz edilmemesi gerektiğini söylemiştir.

*“Bir de hussan evliyaya kılmayasun itiraz,
Ebyazı esved kılursa svedî kılsa beyaz.*

Hakdur anlarda tasarruf eyleyen anlar degül,

*Can-durur tende tasarruf eyleyen tenler degül.”*⁸⁰ dizelerinde Karamânî, bu hususa işaret etmiştir.

Karamânî, mürşid-i kâmilin sahip olması gereken vasıflarından da bahsetmiştir. Ona göre bir mürşid-i kâmil, farz, vacip ve diğer emir ve yasakları bilmeli, tefsir, hadis, zühd, takva, şiir, reml, cifir, hendese, yıldız ilmi, nahiv, sarf, mantık, ilm-i hesap ve rukûm gibi alanlarda uzmanlaşmış olmalıdır. İkinci olarak itikadı düzgün olmalı, ehl-i sünnet itikadı üzere bulunmalı, Rafizî ve Mübahî gibi sapkın fırkalardan uzak bir kimse olmalıdır. Mürşid-i kâmil cömert olmalı, dünyaya değer vermemeli, herkese hakkı söyleyen bir yapısı olmalı, namahreme bakmamalı, tevazu sahibi olmalı, insanlara şefkatli davranmalı, hilim sahibi ve yumuşak kalpli olmalı, suçluları bağışlamalı, güzel ahlaklı olmalı, cömert olmalı, tevekkül sahibi ve gayba teslim olan bir yapıya sahip olmalıdır⁸¹.

3.3.5. Seyr ü Sülûka Dair Meseleler

Karamânî, seyr ü sülûk süreci ile ilgili değerlendirmelerde bulunurken bu sürecin aşamalarını, kendilerine sığınılması gereken limanlar olarak zikretmiştir. Ona göre, sâliki fırtınalardan koruyacak limanların ilki zühddür. Ona göre zühd, gönlü dünyadan vazgeçirip dünya ehlinde uzaklaşmaya yönlendiren etkendir. İkinci liman olarak infak ruhunu gören Karamânî'ye göre, sâlik elinde ne varsa onu Hakk yolunda infak etmeli ki gönlü dünya beklentilerinden uzaklaşabilsin. Karamânî'nin sâlik için öngördüğü güvenli limanlardan bir diğeri tecrîd bilinci yani eş, çocuk ve çeşitli hallerden sıyrılıp Hakk'ın zatına bende olmak şuuruna ermektir. Sâlike huzur sağlayan bir başka sığınak, Karamânî'nin gözünde, takva duygusudur. Ona göre takva, az yemek, oruç tutmak, geceleri ibadet etmek, her lokmayı yememek ve her elbiseyi giymemektir. Vuslata ulaştırıcı bir başka liman, Karamânî'nin tespitine göre, sabır zırhıdır. Ona göre, sâlik bütün meşakatlere

⁸⁰ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 27a.

⁸¹ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 44a-44b.

katlanan ve herkesin verdiği zahmete göğüs geren kimse olursa vuslatı bekleyebilir. Karamânî'ye göre, gözleri haramdan korumak, namaza devam etmek, zekâtı vaktinde vermek, mertlik duygusuyla yaşamak, isar ruhunu yakalamak, doğruluk, samimi olmak, övülmeye ve yerilmeye aldırmmamak, ilim gayreti içerisinde olmak, başkasına yük olmamak⁸², güzel ahlak sahibi olmak, şeyhe teslim olmak⁸³ ve bütün işleri Hakk'a havale etmek (tefviz)⁸⁴ sâlikin sığınması gereken diğer limanlardır.

Karamânî, nefis ve ruh ikilisinin mücadelesi ve bu süreçte sâlikin sığınması gereken güvenli limanları da tespit etmiştir. O, nefsin akl-ı meâş, ruhun akl-ı meâd ile beslendiğini⁸⁵, akl-ı meâdın hilim, yeri gönül olan nefis-i mutmainnenin yakînî iman, sadırda bulunan tevazuun ilim ve mekânı, suret-i insan olan hayânın kanaat ile sırdaş olduğunu belirtmiştir. Ona göre, bunlar Hakk'ın nefeslerinden doğan, kişiyi ruhanî olarak hayra yönelten güçlerdir⁸⁶.

Bir de bunların zıddı olan ve insan üzerinde etkisi bulunan tehlikeli limanlar vardır. Bunların ilki, yeri dimağ ve özelliği gazap olan akl-ı meâştır. Mekânı sadır ve sıfatı cehil olan kibir ikinci tehlikeli limandır. Dimağ altında adı nefis-i emmâre olan merkez üçüncü kötü merkezdir. Bir diğer kuvvet ise, sûret-i insanda mevcut, yoldaşı tama olan zulümdür. Karamânî, bu kötü limanların söz sahibi olması durumunda iyi sığınakların orayı terk edeceklerini, bu evsâf-ı zemîmelerin cismânî özellikleri ile ruhânî özelliğe sahip iyilik limanlarını yıkıp yok edici özelliklere sahip olduklarını belirtmiştir⁸⁷.

Sonuç

Habîb-i Karamânî, XV. yüzyılda etkinlik göstermiş Halvetî şeyhlerindendir. Karamânî, birçok merkezi ve önemli şahsiyeti ziyaret ederek maddî ve manevî birikimini şekillendirmiş seyyah bir sûfidir. Onun bu ziyaretleri ve yolculukları, gönül dünyasının ilim ve maneviyat erlerinin tecrübeleriyle şekillenmesine zemin hazırlamıştır. Yahya Şirvânî'nin gözetiminde manevî yolculuğunu tamamlayan Karamânî, icazet alıp Anadolu'ya dönüşünün ardından irşat faaliyetlerine hız vermiştir. Bu amaçla yine birçok merkezi ve ismi ziyaret eden Karamânî, Bayramî şeyhi Akşemseddin, bir başka Bayramî şeyhi İbrahim Tennûrî, Nakşî şeyhi Emîr-i Kayserî ve Zeynî şeyhi Abdülmü'tî gibi

⁸² Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 41a-41b.

⁸³ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 42b.

⁸⁴ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 43a.

⁸⁵ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 61a.

⁸⁶ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 61b.

⁸⁷ Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 62a.

isimlerden feyz almıştır. Aynı zamanda Karamânî, kayınpederi Şeyh Yavsî Efendi ve Şeyh Yavsî'nin oğlu, meşhur Şeyhülislamlardan Ebussuud Efendi ile birlikte birçok vakıf ve hayır hizmetlerine de öncülük etmiştir.

Karamânî, Halvetiyye tarikatının yayılması için büyük bir gayret göstermiştir. Bu anlamda o, halifeleri, eserleri ve vakıf hizmetleriyle bu amacına hizmet etmiştir. Mudurnu'da faaliyet yürüten halifesi Dâvûd-ı Halvetî, İstanbul'da faaliyet yürüten halifeleri Nakkaş Baba ve Cemâl Halvetî, Amasya ve çevresinde irşad faaliyetlerinde bulunan Seyyidî Halife ve Hızır Efendi vasıtasıyla halkın ve Osmanlının idarî kesimi arasında Halvetiyye tarikatının yayılmasına öncülük etmiştir. Eserlerinde sade ve anlaşılır bir dil kullanan Karamânî, bu tavrıyla da tarikatının ve anlam arayışının gönüllerde yer etmesine vesile olmuştur.

Halvetî silsilesinde Karamânî, Habîb-i Acemî'den sonra "İkinci Habîb" yani "İkinci Sevgili" olarak kabul edilmiş, Yahya Şîrvânî'nin fikirlerinin Anadolu'da karşılık bulabilmesi için eserleri ve talebeleriyle büyük bir gayret göstermesinden dolayı Halvetiyye tarikatının bir şubesinin kurucusu olarak kabul edilmiştir. Yine o, Amasyalı Hacı Hızır Efendi kanalıyla gelen, Halvetiyye tarikatının ana şubelerinden birisi olan ve Şemseddîn-i Sivasî tarafından tesis edilen "Şemsiyye" yolunu da rengine boyamıştır.

Karamânî, dinin zâhirine, tarikata, tasavvufî meselelere dair görüşleri kadar sayılar, ricâl-i gayb, gök cisimleri ve yıldızlarla ilgili değerlendirmeleri ile de dikkat çeken bir isimdir.⁸⁸ Onun bütün görüşlerini değerlendirmek çalışmanın sınırlarını aşacağı için bu çalışmada genel hatlarıyla şeriat, tarikat, hakikat ve marifete dair görüşleri üzerinde durulmuştur.

Son olarak belirtmemiz gerekirse Karamânî, tasavvufî görüşleri, halifeleri ve eserleri ile çeşitli çalışmalara konu olmuş bir sûfidir. O, vakıf medeniyetine katkıları ve devlet erkânıyla münasebetleri gibi farklı yönleriyle de üzerinde durulması gereken bir şahsiyettir.

Kaynaklar

Abdîzâde Hüseyin Hüsameddîn Yaşar, *Amasya Tarihi*, İstanbul: Hikmet Matbaası, 1327-1330, c.I-IV.

⁸⁸ Mustafa Özağaç, "Habîb-i Karamânî'nin Vuslat-nâmesi'nde Sayılar", *Uluslararası Amasya Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Ankara: Kibatek Yayınları, 2017, I, s. 1357-1367.

- Aşkar, Mustafa, "Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiyye'nin Tarihi Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 1999, XXIX, s.543 vd.
- Atâî, Nev'îzâde, *Hadâiku'l-Hakâik fî tekmileti's-Şakâik*, Hazırlayan: Abdülkadir Özcan, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989.
- Câmî, Abdurrahman, *Nefahâtü'l-Üns min Hadarâti'l-Kuds*, Tercüme: Lâmiî Çelebi, İstanbul 1289.
- Cunbur, Müjgân, "Dâvûd-ı Halvetî", *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2003.
- Çağman, Filiz, "Baba Nakkaş", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1991, c.IV, s.370.
- Elgin, Necati, "Dâvûd-ı Halvetî'nin Gülşen-i Tevhîd'i", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul 1965, c.XIII, s.91-98.
- Hoca Sadettin Efendi, *Tâcü't-Tevârih*, İstanbul: Tabhâne-i Âmire, 1279, c. I-II.
- Hulvî, Mahmud Cemâleddîn, *Lemezât-ı Hulviyye ez-Lemeât-ı Ulviyye (Halvet î Büyüklerinin Tatlı Halleri)*, Hazırlayan: Mehmet Serhan Tayşi, İstanbul: Semerkand Yayınları, 2013.
- İslamoğlu, Abdulmecit, *Dâvûd-ı Halv etî ve Gülşen-i Tevhîd ü Tahkîk'i (İnceleme-Metin)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.
- İsmail Paşa, *Hediyetü'l-Ârifîn Esmâü'l -Müellifîn ve Âsâru'l-Musannifîn*, İstanbul: Matbaatü'l-Behiyye, 1951, c. I-II.
- Konyalı, İbrahim Hakkı, *Âbideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi*, İstanbul 1976.
- Nazmî Mehmed, *Hediyetü'l-İhvân*, Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 495.
- , *Osmanlılarda Tasavvufî Hayat-Halvetîlik Örneği- Mehmed Nazmî Efendi'nin Hediyetü'l-İhvân'ı*, Hazırlayan: Osman Türer, İstanbul: İnsan Yayınları, 2011.
- Özağaç, Mustafa, *Habîbî'nin Vuslat-nâme Adlı Mesnevîsi (Metin-Muhteva-Tahlil)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2016.

- , "Habîb-i Karamânî'nin Vuslat-nâmesi'nde Sayılar", *Uluslararası Amasya Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Ankara: Kibatek Yayınları, 2017, I, s.1357-1367.
- , "Habîb-i Karamânî'nin Bilinmeyen Bir Mesnevîsi: Vuslat-nâme", *Uluslararası Amasya Âlimleri Sempozyumu (21-23 Nisan 2017) Bildiriler Kitabı*, Amasya 2017, I, s.667-676.
- Rif'at, Ahmed Efendi, *Lügat-i Târîhiyye ve Coğrafîyye*, İstanbul: Mahmûd Bey Matbaası, 1300, c.I-V.
- Sivasî Şemseddîn-i, *Divan*, Hazırlayan: Ramazan Süer, İstanbul: H Yayınları, 2017.
- Süreyyâ, Mehmed. *Sicill-i Osmânî*, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1311.
- Şahin, Kamil, "Habîb-i Karamanî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XIV, İstanbul 1996, s.371.
- , Şahin Kamil, Semih Ceyhan, "Şeyh Yavsî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2010, XXXIX, s.75-77.
- Tahir, Mehmed, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1333, c. I-IV.
- Taşköprülüzâde İsâmü'd-Dîn Ebu'l-Hayr Ahmed Efendi, *eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye fe fi ulem âi'd-Devleti'l-Osmâniyye*, Tahkik: Ahmed Subhi Furat, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1405.
- Olca, Osman Fevzi, *Amasya Şehri*, Sadeleştirenler: Harun Küççük, Kurtuluş Altunbaş, Amasya: Amasya Belediyesi Yayınları, 2010.
- Öngören, Reşat, *Osmanlılar'da Tasavvuf*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2003.
- , "Cemâleddin İshak Karamânî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2001, XXIV, s.448-449.
- Özer, Süleyman, *Cemaleddîn Aksarâyî ve Tefsir Risâlesi (Edisyon Kritik)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2008.
- Sühreverdi Şihâbüddin Ömer, *Avârifü'l-Maârif*, Hazırlayanlar, H. Kâmil Yılmaz, İrfan Gündüz, İstanbul: Vefa Yayıncılık, Tarihsiz.
- Şirvânî Yahya, *Şifâü'l-Esrâr*, Hazırlayan: Mehmet Rıhtım, İstanbul: Sûfî Kitap Yayınları, 2014.

- Tekdemir, Hatice Kübra, *Habîb-i Karamânî ve Etvâr-ı Seb'a Manzûmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2015.
- Toprak, Mehmet Sait, "Cemâlî İshak b. Mehmed el-Karamânî: Hayatı ve Eserleri", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İzmir 2006, Sayı: XXIV, s.127-160.
- Uludağ Süleyman, "Halvetiyye", *Diyanet İşleri Başkanlığı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, XV, s.394.
- Ulupınar, Hamide, "Habîb-i Karamânî ve Anadolu Tasavvuf Kültürüne Tesiri", *Uluslararası Amasya Âlimleri Sempozyumu (21-23 Nisan 2017) Bildiriler Kitabı*, Amasya 2017, I, s.658.
- Uslu, Recep, "Dâvûd-ı Halvetî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, IX, s.28.
- Ünver, A. Süheyl, "Baba Nakkaş", *Fatih ve İstanbul*, Sayı: 2, İstanbul 1954, s.7-12, 169-188.
- Vassâf, Hüseyin, *Sefîne-i Evliyâ*, Hazırlayanlar: Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2015, c. I-V.
- Vicdânî, Sadık, *Tomar-ı Turuk-ı Aliyye (Halvetiyye)*, İstanbul 1338-1341.

